

Kus viga näed laita, seal teadus tuleb ja aitab?

Arvi Freiberg

Kohaliku vaikse kurgihooaja lõpus kuulutas ÜRO Peaassamblee Serbia eestvõttel ilma suurema kärata välja säästvat arengut toetava teaduste kümnendi (inglise International Decade of Sciences for Sustainable Development 2024–2033). Pealtnäha mittemidagiütleva uudise juures väärrib tähelepanu ettevõtmise ebatavaliselt lai haare. Kaasatud on kõik teadused ja seda kümme aastat järjekuti. Mitte kunagi varem pole teadus sellist üleilmset tähelepanu pälvinud. Miks siis nüüd?

Hakatuses tuleb ajas kaheksa aastat tagasi minna. Nimel alustas ÜRO 2015. aastal oma ajaloolist missiooni Agenda 2030. Ettevõtmist, mis lubas pelgalt 15 aastaga teha lõpu maailmas valitsevale vaesusele ja ebavõrdsusele. Seejuures jätkusuutlikult, ilma Maa loodust rüüstamata. Plaani selgrooms on 17 nüüd juba ikooniliseks saanud jätkusuutliku arengu eesmärki, mille täitmist perioodiliselt hinnatakse. Nende seas ka meile lähedased puhas looduskeskkond, elukestev kvaliteetne haridus ning kättesaadav tervishoid.

Tänavu suvel, seega poole kella kukkumise peal tehtud sõltumatu ülevaatus andis pahviks lööva tulemuse. Samamoodi edasi toimetades pole mitte ükski eesmärk tähtjaks täidetav. Suurendusklaasiga vaadates leiti siiski 12 protsenti veel realiseeritavaid ideaale, mis on täpes võrreldes 30 protsenti sihtidega, mille areng on kas takerdunud või kogunisti taanduv. Vähiäikute tegevatest trendidest ahistab meid enim keskkonna üha kiirenev allakäik. Stockholmi ülikool peab arvet üheksa niinimetatud planetaarse piiri üle. Need on ohutud taksid, mille raames saab inimkond toimetada, ilma et keskkond pöördumatult kahjustuks. Nende äsjane raport ei anna optimismiks põhjust – Maa on kiiresti muutumas elamiseks halvaks paigaks. Kui veel kaheksa aasta eest olid üheksast mõõdikust kuus normi piires, siis jätkuvalt võime rõõmustada vaid kolme sellise üle.

Jätkusuutliku arengu 2023. aasta raporti veebist võib kiigata, kuidas riigid on püstitatud eesmärkide järgimisega hakkama saanud. Sihile, mida tähistab suhtarv 100, on kõige lähemal Põhjamaad eesotsas Soomega (skoor 86,76). Seda võis vast oodata, kuid vähemalt siinkirjutaja jaoks oli meeldivaks üllatuseks Eesti kõrge 10. koht soliidse tulemusega 81,68. Tegemist on märkimisväärse saavutusega, mis kummatigi nii meie ametnikel kui ka meedial on seni kahe silma vahele jäänud. Aga jällegi, arengutempot arvestades jääb isegi parimatel 100-palline siht pelgalt soovunelmaks!

Niisiis oodatakse teaduselt jõulisi lahendusi arengu oluliseks kiirendamiseks. Otse kõlab see ju suurepärase uudisena. Mida meil, teadlastel, ikka muud vaja kui veidi tunnustust, palju raha ja võimalust segamatult oma asja ajada. Pigem teostub siiski vastupidine: veidi raha ja palju tegutsemist kammitsevat kiibitsemist.

Sügavamat analüüsi ei luba sinne maht, aga kõige pakilisemast kitsaskohast vaikida oleks väär. Teadlased töötavad andmetega, mis peavad olema

TEADLASE PILGUGA

võimalikult täielikud, erapooletud ja kõigile kontrolliks kättesaadavad. Muidu on neist ammendavate järelduste tegemiseks vähe abi. Riikide säästvat arengut puudutavate arvude esitamine on aga vabatahtlik, kusjuures nende kogumise ja töötlemise meetoodika erineb riigiti. Poliitiliste valikute või otsuste ärihuvide tõttu andmetega vusserdamine on samuti üldlevinud. Nii näemegi, et ligi veerand ÜRO liikmesriikidest lihtsalt ei deklareeri oma kahjulikke emissioone ning raporteeritud andmete ja kontrollarvude vahel haigutab ligi kahekordne vahe. Eestigi on väärilt salastanud riigimetsaga seotud andmed. Pealekauba eirab globaalne statistika sõjavägede ja sõdade süsinikujalajälge. Ometi on esimene võrreldav lennunduse-laevanduse kogusaastega ning relvakonfliktide hulk maailmas üha kasvab.

Usaldusväärsete andmete püüdmatust saab olema ülim takistus teadusele määratud üleilmses kriisiabi rollis. Selles olukorras tohiks positiivne skepsis olla teadusilma parim käitumisjuhiseks.

[Ilmunud ajalehes Postimees 30. septembril 2023](#)